

Світлана Михайлівна СИНИЦЯ

кандидат економічних наук, доцент,
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
E-mail: Svetlana_sunuzja@mail.ru

Світлана Євгеніївна ЛЕШАНИЧ

асистент,
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМКІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ

Синиця, С. М. Визначення напрямків підвищення економічного потенціалу регіонів [Текст] / Світлана Михайлівна Синиця, Світлана Євгеніївна Лешанич // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 20. – С. 285-294. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті визначено напрями підвищення економічного потенціалу регіону. Ключовими чинниками, які необхідно враховувати при виборі стратегії економічного розвитку останніх, є рівень та особливості їх функціонування, позиція кожного регіону в їх рейтингу за рівнем економічного потенціалу. Пропонуємо розглянути наступні альтернативні стратегії економічного розвитку регіонів: внутрішньоорієнтовану; інформаційно-інноваційну; зовнішньоорієнтовану. Усі запропоновані стратегії розглядаються з точки зору оцінки економічного потенціалу регіонів, тобто критерієм оптимальності в них є ефективне його використання та оптимальне задоволення потреб суспільства при заданих ресурсах. Остаточний вибір генеральної стратегії економічного розвитку області, яка забезпечить їй стійку конкурентну перевагу, найефективніше досягнення загальних та конкретних цілей, буде на користь гнучкої й адаптивної до ринкових змін, прийнятної для виконання, сумісної з організаційною структурою управління та узгодженої з іншими стратегіями. Іншими словами вона забезпечуватиме синергізм стратегічної діяльності регіону, спрямованої на ефективне використання його економічного потенціалу.

Ключові слова: економічний потенціал; регіон; стратегії розвитку; стратегічне планування.

Svitlana Mykhailivna SYNYTSIA

PhD in Economics,
Associate Professor,
State Higher Educational Institution "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University"
E-mail: Svetlana_sunuzja@mail.ru

Svitlana Yevheniivna LESHANYCH

Assistant,
State Higher Educational Institution "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University"

DEFINITION OF DIRECTIONS OF INCREASE OF REGIONS ECONOMIC POTENTIAL

Abstract

In the article the ways of increasing the economic potential of the region are determined. The key factors to consider when choosing a strategy of regional economic development are the level and characteristics of their operation, the position of each region in the ranking of regions in terms of economic potential. We suggest to consider the following alternative strategies of economic development of regions: internal oriented strategy; information and innovation strategy; exterior oriented strategy. All the proposed strategies are considered from the point of view of

---

the economic potential of the regions. It means that criterion of their optimality is the effective use and optimal satisfaction of the needs of society at the given resources.

The final choice of the general strategy of economic development of the region should be done in the following way. It should be a strategy that can provide a sustainable competitive advantage, effective achievement of general and specific objectives, that can be flexible and adaptive to market changes, acceptable to the implementation, consistent with the organizational structure of management and coordinated with other strategies. In other words, it will provide strategic synergy of the region which is aimed at efficient use of its economic potential.

Keywords: *economic potential; region; strategy development; strategic planning.*

JEL classification: R120, R200

Завершальним етапом методики оцінки і прогнозування економічного потенціалу регіону є визначення напрямків підвищення економічного потенціалу на основі розробки стратегій економічного розвитку регіонів.

Забезпечення ефективності використання економічного потенціалу регіону в сучасних умовах неможливе без упровадження засад стратегічного планування і управління, а саме принципів і функцій стратегічної діяльності і методів впливу на економічний розвиток території, адаптації до зовнішнього середовища, вироблення відповідних критеріїв щодо розробки регіональних стратегій, послідовності і механізму їх формування. Тільки системний підхід до процесу формування стратегічних планів та регіональних стратегій може врахувати усі ключові стадії та взаємозв'язки процесу стратегічного управління, вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, забезпеченість ресурсами і, при наявності дієвого контролю, отримати необхідний позитивний результат.

Найбільш поширеним науковим підходом до стратегічного планування і управління є системний принцип. Це є підтвердженням того, що економічний потенціал регіону як будь-яка система складається із підсистем, кожна із яких має власні цілі. Досягти загальних цілей системи можна тільки в тому випадку, якщо розглядати її як єдиний організм, у взаємодії всіх її елементів.

Важливим глобальним принципом у методології стратегічного планування є принцип оперативності, який базується на внутрішній узгодженості всіх складових стратегічного плану, своєчасній передачі планових завдань усім виконавчим групам і відповідності ходу виконання рішень кінцевим цільовим параметрам в усіх підсистемах регіону. Кінцевим результатом використання цього принципу буде:

- виявлення невикористаних ресурсів і перспективи їх послідовного залучення у процес економічного розвитку;
- виявлення диспропорцій у функціонуванні складових економічного потенціалу по заданих планах.
- Наступним етапом у використанні стратегічного планування є розробка системи прийняття рішень, тобто реалізація стратегії. На систему прийняття рішень впливають такі чинники:
- ступінь невизначеності;
- ступінь динаміки;
- ступінь складності.

Операції з критеріями і процедурами прийняття рішень приймаються оптимальними для тієї чи іншої моделі регіонального розвитку. Як вид управлінських, стратегічних рішень мають специфіку прийняття і реалізації. Специфіка організаційного механізму прийняття стратегічних рішень обумовлена певними їх особливостями на вищому рівні управління, спрямована на охоплення всіх управлінських рівнів регіону.

Найскладнішими умовами прийняття стратегічних рішень є нестабільні умови, в яких високий ступінь невизначеності, що зумовлює низьку ймовірність правильного вибору стратегічного рішення та відсутність або низьку ймовірність впевненості в досягненні сталого розвитку регіональної системи. Правила прийняття рішень характеризуються оцінкою наслідків наведених альтернатив, прогнозуванням умов, які визначають ці наслідки. А у формальному вигляді відповідні рішення за напрямками розвитку приймаються на основі визначеної стратегії.

Завершальним етапом стратегічного планування і управління є оцінка ефективності обраної стратегії розвитку регіону. Одним з найпростіших методів діагностики ефективності стратегії є GAP-analysis. Метод GAP-analysis складається з таких етапів:

- визначення інтегрального показника розвитку регіону;
  - з'ясування реальних можливостей регіону з точки зору поточного стану середовища і передбачуваного майбутнього стану;
  - визначення конкретних показників стратегічного плану, спрямованих на досягнення мети регіону;
  - визначення бажаної тенденції зміни конкретних показників стратегічного плану;
  - визначення відхилення між показниками стратегічного плану і можливостями, зумовленими реальним становищем регіону.
-

Ще один спосіб аналізу розриву – це визначення різниці між оптимістичним очікуванням і найскромнішим прогнозом. Аналіз розриву виконується за профілем стратегії розвитку регіону, для складання якого найважливіші характеристики стратегії (складові економічного потенціалу регіону) оцінюють у балах у діапазоні від 0 до 1. Таким чином, отримують профілі кожного з видів стратегій розвитку регіону, порівняння яких дозволяє визначити «вузькі місця» у розроблених стратегіях, що дозволить здійснювати контроль за їх реалізацією, в тому числі управління змінами. Останнє зумовлено появою нових обставин і необхідністю проведення коригувальних дій. Можуть знадобитися зміни довгострокових напрямків регіонального розвитку, звуження або розширення управлінського бачення економічного розвитку. Індикатори і критерії можуть бути завищені або занижені залежно від нагромадженого досвіду і майбутніх перспектив. Стратегія може трансформуватися в результаті коригування довгострокових напрямків розвитку, встановлення нових цілей або зміни умов зовнішнього середовища.

Отже, стратегічне планування і управління полягає в обґрунтуванні та розробці стратегії економічного розвитку регіону, визначенні її якісних та кількісних характеристик і управлінні процесом її реалізації. Стратегічне планування економічного розвитку регіонів є важливим інструментом державного регулювання, що допомагає підтримувати необхідні економічні та соціальні пропорції, забезпечує узгоджене цілеспрямоване функціонування всіх складових регіональної системи. Для регіонів стратегічне планування особливо актуальне, тому що дозволяє виявляти закономірності та тенденції регіонального розвитку, підвищується ступінь передбачуваності змін та поведінки різних суб'єктів господарювання.

Остаточний вибір генеральної стратегії залежить від того, що вона може дати в перспективі та забезпечити регіону, а саме: стійку конкурентну перевагу; найефективніше досягнення загальних чи конкретних цілей; ґрунтуватись на використанні ринкових можливостей і нівелюванні ринкових загроз; бути гнучкою й адаптивною до ринкових змін; мати невисокий ризик; бути прийнятною для виконання; сумісною з організаційною структурою управління та узгодженою з іншими стратегіями; забезпечувати синергізм стратегічної діяльності регіону, спрямованої на ефективне використання його економічного потенціалу.

Отже, ключовими чинниками, які необхідно враховувати при виборі стратегії економічного розвитку регіонів, є рівень та особливості їх функціонування, позиція кожного регіону в їх рейтингу за рівнем економічного потенціалу.

Пропонуємо розглянути наступні альтернативні стратегії економічного розвитку регіонів: внутрішньоорієнтована; інформаційно-інноваційна; зовнішньоорієнтована.

Усі запропоновані стратегії розглядаються з точки зору оцінки економічного потенціалу регіонів, тобто критерієм оптимальності в них є ефективне його використання та оптимальне задоволення потреб суспільства при заданих ресурсах.

Прогнозний період, на який будуються стратегії, узгоджується із горизонтом прогнозування – до 2016 року. Побудова цих стратегій передбачає визначення прогнозних значень рівня економічного потенціалу регіонів на період 2014-2016 рр. при різних варіантах залучення інвестицій та використання ресурсних, інституційних та інформаційно-інноваційних можливостей регіону.

Отже, розглянемо формування кожної зі стратегій за обраними чинниками окремо. Методологічні основи стратегічного дослідження апробовано на прикладі Івано-Франківської області. Варто зауважити, що проведені дослідження повністю узгоджуються зі Стратегією розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 р. [2].

Внутрішньоорієнтована стратегія розвитку регіону базується на збереженні сучасних тенденцій його економічного розвитку, підкріплених створенням нових мереж співробітництва всередині регіону. Останнє зумовлено недосконалістю системи самоврядування та відсутністю відчутного прогресу у проведенні реформи державної служби в напрямі її професіоналізації, податкової децентралізації тощо. Механізми та інструменти управління розвитком регіону потребують удосконалення з урахуванням реформування державної системи управління регіональним розвитком. Ці зміни передбачають насамперед запровадження ефективного механізму координації дій державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підвищення ефективності використання потенційних ресурсів для реалізації обраної стратегії. Для досягнення цієї цілі сформована система діагностичних показників доповнена наступними критеріями:

- кількість публічних послуг, що надаються в електронному вигляді;
- обсяг залучених коштів міжнародної технічної допомоги на реалізацію проектів розвитку регіону;
- кількість створених інституцій сприяння регіональному та місцевому розвитку;
- кількість реалізованих спільних проектів органів місцевого самоврядування.

Ці критерії об'єднано в додаткову складову економічного потенціалу регіону – інституційний потенціал (ІНСТП).

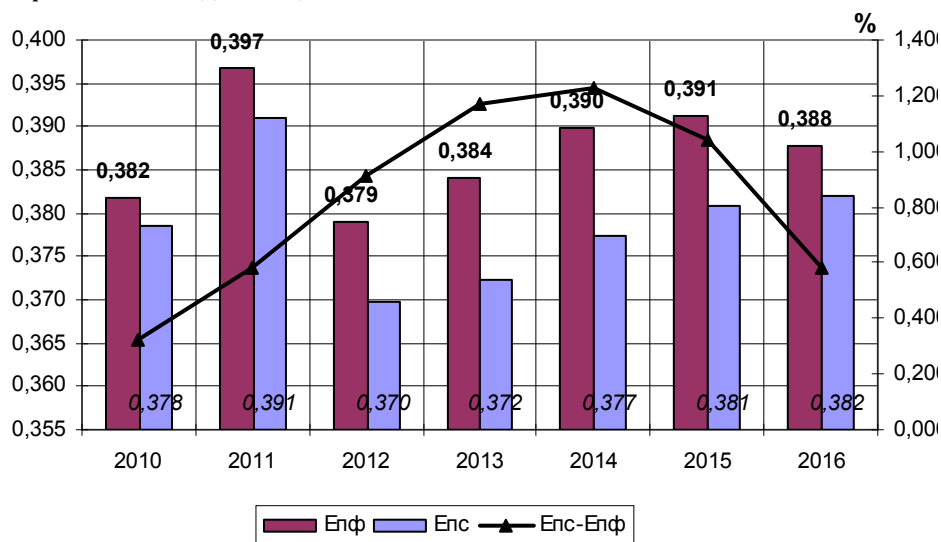
У результаті апробації цієї стратегії розраховано ретроспективні та прогнозні значення складових та інтегральної оцінки економічного потенціалу області (табл. 1).

Як видно з табл. 1, значення складових економічного потенціалу регіону відображають збережені сучасні тенденції його економічного розвитку. Однак за рахунок залучення додаткового чинника – інституційної складової – змінюється інтегральна оцінка економічного потенціалу. На відміну від фактичного значення економічного потенціалу, значення, розраховане на основі стратегії, має тенденцію до зростання протягом досліджуваного (2012-2013 рр.) та прогнозованого (2014-2016 рр.) періодів.

Таблиця 1. Значення складових та інтегральної оцінки економічного потенціалу Івано-Франківської області за внутрішньоорієнтованою стратегією

Складова/Період	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
ТП	0,511	0,518	0,477	0,474	0,512	0,516	0,501
ВП	0,385	0,447	0,408	0,397	0,423	0,428	0,423
РП	0,444	0,440	0,443	0,445	0,441	0,441	0,441
ІНФП	0,285	0,285	0,253	0,253	0,269	0,265	0,264
ІННОВП	0,359	0,359	0,351	0,397	0,360	0,354	0,358
ФП	0,262	0,266	0,317	0,340	0,287	0,296	0,299
ІНСТП	0,350	0,340	0,290	0,270	0,270	0,290	0,300
ЕПс	0,378	0,391	0,370	0,372	0,377	0,381	0,382

На рис. 1 наведено порівняльну характеристику значень економічного потенціалу області – фактичного та стратегічного в динаміці.

Рис. 1. Фактичні та стратегічні значення інтегральної оцінки економічного потенціалу Івано-Франківської області за внутрішньоорієнтованою стратегією*

*Розроблено авторами

Варто зауважити, що введення додаткової складової призвело до зниження інтегральної оцінки економічного потенціалу області як у ретроспективному, так і в прогнозному періодах. Така ситуація може бути пояснена неефективністю сучасних методів регіонального врядування та відсутністю прогресу у проведенні реформ адміністративно-територіального устрою, державної служби тощо.

Проте обчислені відхилення вказують спочатку на зростання відхилень між оцінками фактичного та стратегічного значень економічного потенціалу (до 2014 р.), а потім – на зниження відхилень. Така тенденція засвідчує те, що в Україні на питання регіонального розвитку за період 2010-2014 рр. зверталась недостатня увага як на національному, так і на регіональному рівнях. Ухвалення Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» [3] спочатку дало певний поштовх до започаткування стратегічного планування регіонального розвитку. Цим законом було запроваджено розробку та ухвалення стратегій розвитку регіонів, а також передбачено такий інструмент регіонального розвитку, як угода між областю (в особі обласної ради) та Кабінетом Міністрів України. Проте практика показала

недостатню ефективність механізму угод щодо регіонального розвитку, а з цілим переліком регіонів такі угоди так і не були укладені.

Зміна підходів до регіонального розвитку, що відбулась у Європі та зачепила нині Україну, спрямована на посилення ролі регіонів, у власному стратегічному плануванні та власному розвитку. Таким чином, реалізація запропонованої внутрішньоорієнтованої стратегії дозволить вирішити низку питань, пов'язаних з:

- підвищенням ролі громадських організацій у формуванні, впровадженні та контролі за реалізацією пріоритетних напрямів розвитку регіону;
- збільшенням ефективності діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, вдосконаленням взаємовідносин між ними та фізичними і юридичними особами;
- створенням інформаційно-ресурсних центрів доступу до соціально значущої інформації (у т. ч. на базі бібліотек);
- підтримкою проектів співробітництва територіальних громад;
- підтримкою об'єднання територіальних громад через створення Інтернет-порталу для місцевого самоврядування з широким набором інформаційних та комунікативних функцій.

Інформаційно-інноваційна стратегія спрямована на підвищення використання знань у регіонах. За цією стратегією основний вектор розвитку регіону – його економічний потенціал – змінюється за рахунок розширення використання інформаційної та інноваційної складових. У табл. 2 наведено розрахункові значення складових та інтегральної оцінки економічного потенціалу Івано-Франківської області за інформаційно-інноваційною стратегією.

Якщо проаналізувати за показниками цей напрямок, то протягом ретроспективного періоду в Івано-Франківській області спостерігалась стрибкоподібна зміна інноваційної активності промислових підприємств. Незважаючи на це, область протягом трьох останніх років входила у десятку лідерів серед регіонів України за часткою інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових та за питомою вагою реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції та у 2013 році займала, відповідно, 7 і 8 місця. При цьому зазначені показники впродовж 2011-2013 років зберігалися вищими за середні по Україні. У 2012 році спостерігалась ситуація, коли при зменшенні кількості інноваційно-активних підприємств на 7,3 % порівняно з 2011 роком обсяги реалізованої інноваційної продукції за цей самий період зросли на 46,6 %. У 2013 році із загальної кількості інноваційно активних підприємств випадає одне із найпотужніших промислових підприємств області ТОВ «Карпатнафтохім».

Таблиця 2. Значення складових та інтегральної оцінки економічного потенціалу Івано-Франківської області за інформаційно-інноваційною стратегією*

Складова/Період	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
ТП	0,511	0,518	0,477	0,474	0,512	0,516	0,501
ВП	0,385	0,447	0,408	0,397	0,423	0,428	0,423
РП	0,444	0,440	0,443	0,445	0,441	0,441	0,441
ІНФП	0,313	0,313	0,278	0,278	0,296	0,292	0,290
ІННОВП	0,395	0,395	0,386	0,437	0,395	0,390	0,393
ФП	0,262	0,266	0,317	0,340	0,287	0,296	0,299
Епс	0,391	0,407	0,388	0,394	0,399	0,401	0,397

* Розроблено авторами

Протягом останніх років інноваційними лідерами залишалися підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості, а також з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, машинобудування, легкої промисловості. Аутсайтери – підприємства з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, а також з оброблення деревини та виробництва виробів з дерева (крім меблів).

Частка витрат на дослідження і розробки в загальному обсязі витрат на здійснення інноваційної діяльності знизилася з 51,3 % у 2010 році до 0,5 % у 2012 році, а на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – збільшилася, відповідно, з 38,7 % до 56,8 %. Крім того, протягом 2010-2012 років не відбулося збільшення частки підприємств у загальній кількості інноваційно активних підприємств, які впроваджували нові технологічні процеси. Цей показник знизився з 49,3 % у 2010 році до 27,6 % у 2012 році.

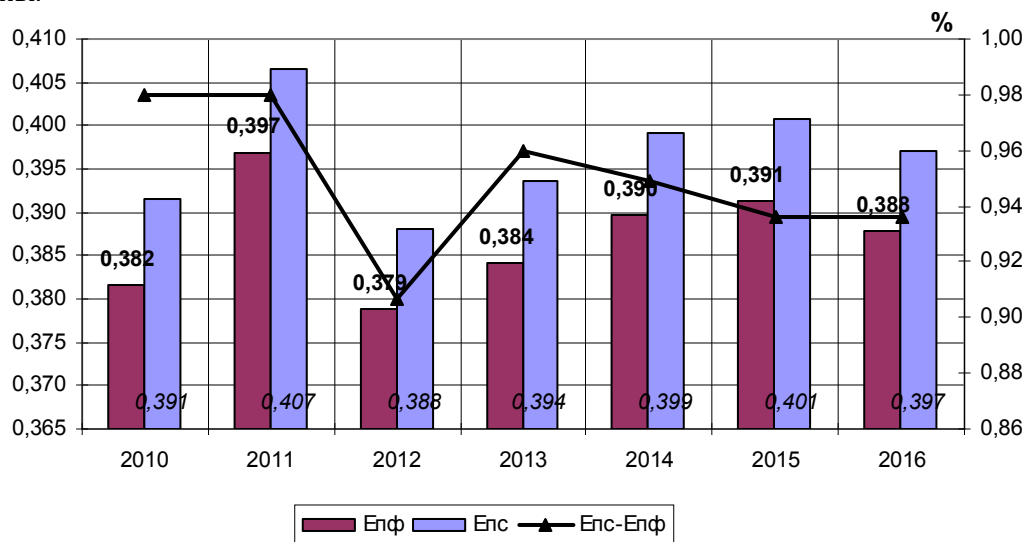
Такі тенденції відбилися на фактичних значеннях інтегральних оцінок інформаційної та інноваційної складових економічного потенціалу. При розробці інформаційно-інноваційної стратегії виходили з передумови, що така стратегія об'єднує в собі такі взаємопов'язані та взаємозалежні величини

інформаційної та інноваційної складових економічного потенціалу, як знання, інформація і технологія. Знання визначають можливості регіону відносно їх стійкого створення, розповсюдження та використання задля економічного зростання. Інформація формує сукупність можливостей регіону відносно створення та використання інформаційної інфраструктури, яка сприяє ефективному розповсюдженню та переробці інформації. Технології визначають можливості регіону, по-перше, сприймати і адаптувати уже наявні технології для потреб регіону, по-друге, створювати нові технології з метою економічного зростання. Безумовно, це взаємопов'язані та взаємозалежні величини. Так нові технології з'являються на базі нових знань. Глобальні знання, наявні технології стають відомими завдяки інформації та комунікаціям.

Звичайно, кожен регіон володіє певним поєднанням таких величин високого, середнього чи низького рівня. Від рівня залежить швидкість економічного зростання, можливість сприймати нові знання, технологію та інформацію.

На рис. 2 наведено інтегральну характеристику впливу інформаційної та інноваційної складових на величину економічного потенціалу регіону. З нього видно, що такий вплив провокує зростання оцінки економічного потенціалу на 0,91-0,98 в. п. порівняно з фактичним.

Таким чином, можна стверджувати, що навіть при чинних пропорціях розвитку складових економічного потенціалу, його сукупна величина може зростати лише через нарощування інформаційно-інноваційної компоненти. Це, на відміну від попередньої внутрішньоорієнтованої стратегії, дозволяє характеризувати даний стратегічний підхід як ефективний з точки зору економічного зростання регіону в перспективі.

Рис. 2. Фактичні та стратегічні значення інтегральної оцінки економічного потенціалу Івано-Франківської області за інформаційно-інноваційною стратегією*

* Розроблено авторами

Зовнішньоорієнтована стратегія спрямована на підвищення використання інвестиційного потенціалу регіону – як внутрішнього, так і зовнішнього.

Останнім часом Україна живе в постійному очікуванні «інвестиційного буму», причому особливі надії покладаються насамперед на іноземних інвесторів. Водночас проблематика внутрішніх інвестицій знаходить своє відображення в наукових працях значно рідше. Більше того, в частині формування державних інвестицій взагалі спостерігається тенденція до «відходу назад» [1] порівняно з попередніми роками. Так підприємствами та організаціями Івано-Франківської області за рахунок усіх джерел фінансування у 2010 р. освоєно 4378,7 млн грн капітальних інвестицій, у 2013р. – 4097,2 млн гривень. Основними джерелами фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, кошти населення на індивідуальне житлове будівництво. Найбільшу частку капітальних інвестицій у 2013 р. спрямовано у розвиток будівельних (39,8 %) та промислових (35,1 %) підприємств.

Проте внутрішні інвестиції, не меншою мірою ніж зовнішні (іноземні), можуть позитивно впливати як на стимулювання економічного зростання регіонів, так і на формування ділового клімату в їх межах.

Сьогодні одним із завдань регіональної влади є нівелювання проявів своєрідного «двобічного дисбалансу» між залученням внутрішніх і зовнішніх інвестицій, який полягає у тому, що, з одного боку, внутрішні інвестиції відзначаються вищими обсягами надходжень в українську економіку та неабияким потенціалом до подальшого розширення, а з іншого, головна увага органів центральної та регіональної

влади скерована у бік залучення іноземних інвестицій, які, до того ж, значно меншою мірою, ніж внутрішні, піддаються впливу та контролю з боку органів місцевого самоврядування. Так загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), вкладених у підприємства Івано-Франківської області, на 31 грудня 2013р. становив 813,5 млн дол. США. Протягом останніх чотирьох років інвестування нерезидентами коливалося та склало у 2010 р. – 53,3 млн дол., у 2011 р. – 174,4 млн дол., у 2012 р. – 50,6 млн дол., у 2013 р. – 150,5 млн дол. США.

Саме тому, на регіональному рівні дедалі більшої уваги сьогодні вимагає робота з наявними та потенційними внутрішніми інвесторами, котрі, попри кращу можливість налагодження з ними ділових комунікацій, відзначаються ще й низкою інших «плюсів»: повнішим розумінням реалій вітчизняного бізнесу, кращим знанням внутрішнього економічного законодавства, довготерміною перспективою своєї діяльності на вітчизняному ринку, патріотизмом тощо.

Таким чином, регіональні органи влади та органи місцевого самоврядування повинні сформувати відповідні концепції роботи не тільки з іноземними, але і з внутрішніми інвесторами. Першочергова увага при цьому має звертатись на ті додаткові джерела надходження внутрішніх інвестицій, які на сьогодні ще є малопомітними або діють далеко не на повну потужність (рис. 3).

На перше місце в цьому переліку слід поставити звичні джерела внутрішнього інвестування, пов'язані з максимальним розкриттям економічного потенціалу регіону (малий бізнес, державні інвестиції, місцеві бюджети), які в умовах підвищення конкурентоспроможності української економіки повинні суттєво збільшити свою інвестиційну ефективність. Адже задеклароване новою владою зменшення фіскального тиску на підприємців автоматично означатиме зростання їхнього інтересу до реалізації інвестиційних проектів (причому, через об'єктивно невисоку поки що конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, свої кошти вони вкладатимуть насамперед у межах тих ринків, які їм добре знайомі: у своєму чи сусідньому регіоні). Завдяки розвитку підприємницької сфери є всі підстави очікувати на збільшення дохідної частини бюджетів усіх рівнів. А якщо при цьому їх ще й позбавлять невластивих протекціоністських функцій, про що неодноразово заявлялось із найвищих трибун, то значна частина акумульованого державою та місцевими органами влади капіталу спрямовуватиметься саме в інвестиційну сферу.

Рис. 3. Перспективні джерела надходження внутрішніх інвестицій у регіони

Проте найбільше поле для діяльності в напрямі мобілізації внутрішніх інвестицій з метою прискорення економічного розвитку регіонів є в так званій «невидимій» на сьогодні зоні їх перспективного фінансового потенціалу. Насамперед це стосується залучення в інвестиційну сферу коштів, які заробляються українськими трудовими мігрантами, легалізації фінансового ресурсу, що працює в «тіньовому» секторі економіки, а також активізації роботи із залучення в економічну діяльність капіталу, акумульованого домашніми господарствами.

Слід зазначити, що описані додаткові джерела формування внутрішніх інвестицій мають різну інтенсивність потенційного застосування в економіці різних регіонів, особливо залежно від їх географічного розташування. Стосовно Західної України, значна частина мешканців якої перебуває на заробітках за кордоном, то тут першочергова увага має зосереджуватись на можливості залучення відповідних коштів трудових мігрантів або так званих «заробітчани» у фінансовий сектор регіону, в тому числі і з метою інвестування в розвиток місцевого підприємництва. Адже зрозуміло, що сьогодні феномен трудової міграції, який загалом завдає економіці відповідних територій значної шкоди за рахунок «випадання» з економічного середовища найбільш активних категорій працівників і поглиблення демографічних проблем у регіонах, жодним чином не компенсується, принаймні на рівні ефективного використання коштів заробітчани. Водночас, за неофіційними даними, в деяких регіонах

фінансові ресурси, що акумулюються через систему трудової міграції, у декілька разів перевищують обсяги зовнішніх інвестицій. Проте більшість цих грошей, які потрапляють на Україну через систему «WesternUnion» або передаються «з рук в руки», витрачаються далеко не найбільш ефективним, з точки зору економічного розвитку, чином.

У табл. 3 наведено ретроспективні та прогнозні значення складових та інтегральної оцінки економічного потенціалу Івано-Франківської області за зовнішньорієнтованою стратегією. При цьому в розрахунок фінансової складової економічного потенціалу регіону, окрім показника капітальних інвестицій, внесено критерій прямих іноземних інвестицій.

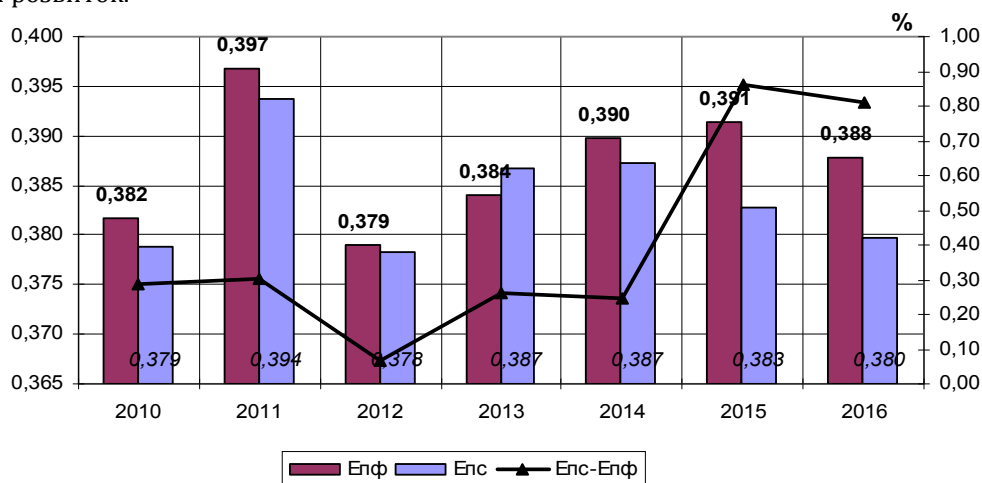
На рис. 4 наведено інтегральну оцінку економічного потенціалу регіону, розраховану за зовнішньорієнтованою стратегією. Як видно з цього рисунку, відхилення між значеннями фактичними і розрахованими за стратегією коливаються в межах від 0,06 до 0,86 %. Тобто вплив прямих іноземних інвестицій за сучасних умов є незначним на рівень економічного потенціалу регіону.

Таблиця 3. Значення складових та інтегральної оцінки економічного потенціалу Івано-Франківської області за зовнішньорієнтованою стратегією

Складова/Період	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
ТП	0,511	0,518	0,477	0,474	0,512	0,516	0,501
ВП	0,385	0,447	0,408	0,397	0,423	0,428	0,423
РП	0,444	0,440	0,443	0,445	0,441	0,441	0,441
ІНФП	0,285	0,285	0,253	0,253	0,269	0,265	0,264
ІННОВП	0,359	0,359	0,351	0,397	0,360	0,354	0,358
ФП	0,265	0,270	0,325	0,368	0,290	0,253	0,258
Епс	0,379	0,394	0,378	0,387	0,387	0,383	0,380

З огляду на вищезазначене, ситуація на міжнародному ринку інвестиційних капіталів вимагає від місцевих органів державної влади посилення співробітництва з внутрішніми фінансовими організаціями, банками, інвестиційними фондами, здійснення постійного діалогу з вітчизняними, а потім уже – з іноземними інвесторами. Важливо налагодити конструктивну співпрацю з ними задля усунення перешкод на шляху залучення і реалізації інвестицій, регулювання інвестиційної діяльності на основі балансу інтересів інвестора та регіону.

Водночас слід визнати, що внутрішні інвестиції, в тому числі і акумульовані за рахунок зазначених «нетрадиційних» джерел, мають не лише високий потенціал з погляду можливого впливу на економічний розвиток.

Рис. 4. Фактичні та стратегічні значення інтегральної оцінки економічного потенціалу Івано-Франківської області за зовнішньорієнтованою стратегією

регіонів, але також несуть у собі низку ризиків, які місцева влада повинна вміти своєчасно ідентифікувати та запобігати їхньому переростанню у серйозні проблеми. Основна маса внутрішніх інвестицій здійснюється на базі наявних виробничих технологій та управлінських схем. Відтак існує своєрідна загроза, що інвестиційний ресурс, який акумулюється вітчизняними підприємцями, значною мірою спрямовується на підтримання чинної господарської та соціальної інфраструктури, відтворення звичних моделей управління, використовується в умовах економічної інертності, низького рівня інноваційності виробництва. Все це може консервувати діючу модель господарського розвитку регіону з

притаманними їй недоліками – енергозатратністю, низькими екологічними стандартами, непрозорістю фінансових операцій, а тому не забезпечувати подолання існуючих сьогодні економічних проблем, насамперед – тіньової економіки та корупції, а також низької конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішніх ринках.

У цьому контексті іноземні інвестиції є саме тим важелем фінансового «балансування» регіональної економіки, який дозволяє запобігати усім вищезазначеним проблемам. Адже закордонний інвестор вкладає гроші з метою створення конкурентоспроможних на світовому ринку виробництв, а переважна частина його продукції часто спрямовується власне на експорт. Крім того, іноземні фірми приносять із собою сучасні технології виробництва та менеджменту, нову культуру та етику бізнесу, а такі явища, як корупція чи тіньова економіка, серед іноземних інвесторів зустрічаються на кілька порядків рідше, ніж у вітчизняних.

Таким чином, місцева влада повинна володіти і вміти користуватися відповідним арсеналом засобів запобігання інвестиційним ризикам як внутрішнього характеру, так і іноземного походження. Першим таким інструментом є витримування адекватного балансу між внутрішнім та зовнішнім інвестуванням та забезпечення реалізації інтересів відповідних інвесторів. У цьому разі в регіоні виникає здорове конкурентне середовище, коли як одні, так і інші інвестори намагаються самотужки контролювати коректність поведінки своїх «візаві». У разі найменших порушень відкритої та чесної конкуренції, не кажучи вже про загрози чи зловживання, вони неодмінно апелюватимуть до влади з метою дотримання «статусу кво».

Другим, не менш важливим інструментом ведення регіональної політики узгодження інтересів українських та іноземних інвесторів є розробка концепцій сталого економічного зростання регіонів. Такі концепції передбачають наявність чітких пріоритетів регіонального розвитку, вимог до інвесторів та критеріїв їхньої оцінки в системі: фінансування економічних проектів – екологічна безпека території – інноваційний розвиток регіону.

І, нарешті, третя група факторів балансування внутрішніх та зовнішніх інвестицій на регіональному рівні пов'язана зі створенням належної інституційної інфраструктури, яка б уможливила узгодження інтересів регіону з інтересами внутрішніх та зовнішніх інвесторів у поточному режимі, тобто безпосередньо на стадії виникнення найменших суперечностей чи неузгодженостей. Головними елементами такої інфраструктури, виходячи з досвіду наших західних сусідів, повинні стати агенції регіонального розвитку, торгово-промислові палати та їхні філії, асоціації підприємців і роботодавців, виконавчі органи євро регіонів, науково-консалтингові центри тощо.

Остаточний вибір генеральної стратегії економічного розвитку області, яка забезпечить їй стійку конкурентну перевагу, найефективніше досягнення загальних та конкретних цілей, буде на користь гнучкої й адаптивної до ринкових змін, прийнятної для виконання, сумісної з організаційною структурою управління та узгодженої з іншими стратегіями. Іншими словами вона забезпечуватиме синергізм стратегічної діяльності регіону, спрямованої на ефективне використання його економічного потенціалу. Для її вибору скористаємось методикою GAP-аналізу.

Для цього побудовано профілі кожної зі стратегій економічного розвитку регіону (рис. 5).

Як видно з рис. 5, тільки інформаційно-інноваційна стратегія має резерв збільшення економічного потенціалу регіону порівняно з фактичними даними на всьому часовому відрізку дослідження. Також незначним резервом володіє зовнішньоорієнтована стратегія, але тільки для одного періоду – 2013 року.

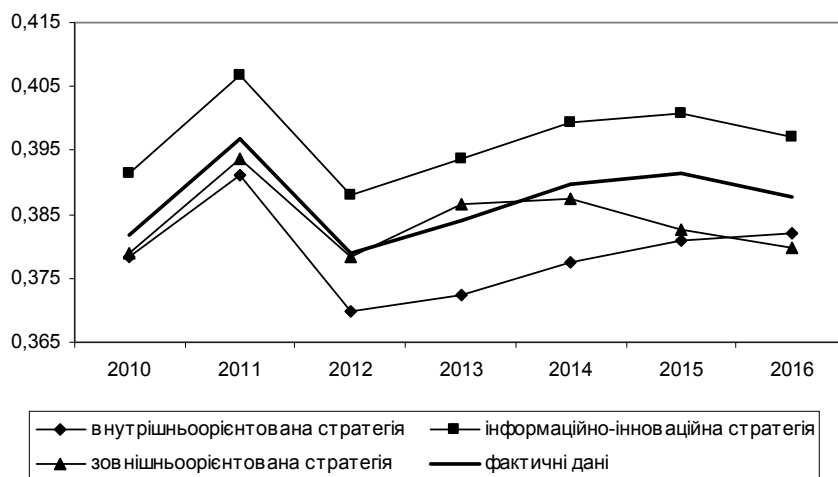

Рис. 5. Профілі побудованих стратегій економічного розвитку Івано-Франківської області

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, порівняння отриманих профілів кожного з видів стратегій економічного розвитку регіону дозволяє визначити «вузькі місця» у розроблених стратегіях, що надалі дозволить здійснювати контроль за їх реалізацією, в тому числі управління змінами. Зокрема, для внутрішньоорієнтованої стратегії такими вузькими місцями є обраний вектор регіонального розвитку, спрямований насамперед на закритість регіону і тим самим ігнорування зовнішніх чинників впливу на його розвиток. Для зовнішньоорієнтованої стратегії економічного розвитку вузькі місця визначаються, навпаки, наголосом на зовнішні інвестиції, і тим самим відсутністю роботи в напрямку створення позитивного інвестиційного іміджу регіону, а також підвищення якості інвестиційного супроводу.

Щодо інформаційно-інноваційної стратегії, то інформаційна та інноваційна складові економічного потенціалу регіону містять невикористані приховані можливості накопичених ресурсів, що можуть бути задіяні для досягнення цілей економічних суб'єктів цього регіону. Це ще раз підтверджує тезу про те, що усі перераховані в дослідженні складові економічного потенціалу регіону – а не тільки матеріальні – повинні оптимально використовуватись з метою його нарощування. І тільки тоді такий економічний потенціал можна буде вважати сукупністю нових можливостей регіону щодо виробництва та використання знань, технологій, інформації з урахуванням ендо- і екзогенних факторів з метою економічного зростання регіону.

Список літератури

1. *Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети* : монографія / за ред. З. С. Варналія. – НІСД, 2007. – 820 с.
2. *Стратегія розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 р.* / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.if.gov.ua>.
3. *Про стимулювання розвитку регіонів* [Електронний ресурс] : закон України № 2850-IV від 8 вересня 2005 року. – Режим доступу: <http://www.gov.ua>.
4. Давискіба, К. В. *Економічний потенціал регіону та його ефективне використання в умовах ринкової трансформації*: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.10.01 / Харк. Нац. акад. міського господарства. – Харків, 2005. – 18с.
5. *Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь* / за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НААН України М. А. Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 776 с.

References

1. Varnaliy, Z. S. (2007). *Derzhavna rehional'na polityka Ukrayiny: osoblyvosti ta stratehichni priorytety*. NISD.
2. *Stratehiya rozvytku Ivano-Frankivs'koyi oblasti na period do 2020 r. (n. d.)*. Retrieved from: <http://www.if.gov.ua>.
3. *Pro stymulyuvannya rozvytku rehioniv : zakon Ukrayiny # 2850-IV vid 8 veresnya 2005 roku. (2005)*. Retrieved from: <http://www.gov.ua>.
4. Davyskibab K. V. (2005). *Ekonomichnyy potentsial rehionu ta yoho efektyvne vykorystannya v umovakh rynkovoyi transformatsiyi: Avtoref. dys... kand. ekon. nauk: 08.10.01. Kharkiv*.
5. Libanova, E. M. & Khvesyk, M. A. (2014). *Sotsial'no-ekonomichnyy potentsial staloho rozvytku Ukrayiny ta yiyi rehioniv: natsional'na dopovid'*. Kyiv: DU IEPSR NAN Ukrayiny.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2015 р.